

Conflicten en conflictoplossingen in de
samenleving van de 10^e-11^e eeuw.

Jan-Maarten van der Molen

Faculteit Letteren
Rijksuniversiteit Groningen
Groningen, Groningen, Nederland

Januari 2019

Transitie der dynastieën: conflict en
successie in Angelsaksisch Engeland (1000–1100).
Een blik op de legitimiteit van de Deense
indringer Knoet de Grote, als koning van Engeland.

Professor: Heidecker, K.J. | Woorden: 4.232

© J.M. van der Molen, 2019

Inhoud

Introductie	3
Knoet de Grote.....	6
Reactie op de machtstransitie.....	8
Bronnen voor Knoets legitimiteit.....	12
Conclusie.....	16
Bibliografie — Noten	17

Introductie

Dit werkstuk zal zich betrekken op de vraag of de *de facto* legitimiteit van Knoet de Grote als koning van Angelsaksisch Engeland, te verklaren is aan de hand van de theorieën over legitimiteit zoals gepostuleerd door Maximilian Carl Emil Weber (1864—1920), één van de grondleggers van de sociologie. Bestaande literatuur over Knoet de Grote zijn troonsbestijging, zoals dat van vooraanstaand 19e-eeuws historicus Edward Augustus Freeman, zou een ‘geromantiseerd’ beeld hebben geschetst van de kwestie.¹ Dit werkstuk zal kijken of dit beeld, aan de hand van Webers theorie over waar legitimiteit in gegrond kan zijn, ten eerste *terecht* te noemen is en, ten tweede, of het Knoets status als legitiem vorst van het ‘Angelsaksische’ volk goed kan *verklaren*. Het antwoord hierop is het antwoord op de centrale vraag van dit werkstuk: Hoe verklaart de theorie van Weber Knoets legitimiteit? Om hier op gestructureerde wijze toe te komen ben ik genoodzaakt een aantal deelvragen van een antwoord te voorzien, namelijk: wie was Knoet de Grote en hoe kwam hij aan de macht? Wat waren de reacties op Knoets troonsbestijging? En welke aspecten van Webers legitimiteitstheorie zijn te herkennen/toe te passen op Knoets heerschappij? De eerste twee voorzien in alle benodigde informatie over het *wie*, het *wat*, het *waar* en het *wanneer*, terwijl de laatste twee zijn toegespitst op de leidende kenmerken van Knoets heerschappij en welke van Webers aangevoerde ideeën hierover die kenmerken identificeren als de (/een) bron van Knoets legitimiteit.

Eerst dient het concept *legitimiteit* uitgelegd te worden, alvorens we gaan kijken naar Webers opvattingen over welke ‘bronnen’ vereist zijn om legitimiteit toe te kunnen schrijven aan een zeker regime. In de wat modernere zin meent socioloog Suchman, bijvoorbeeld, dat ‘politieke legitimiteit’ de functie heeft het gedrag van ‘organisaties’ te verklaren. Legitimiteit zou een veralgemeende perceptie of veronderstelling zijn dat een entiteit zijn handelen ‘wenselijk, gepast of geschikt’ is—binnen een ‘sociaal-geconstrueerd systeem van normen, waarden, overtuigingen en

¹ Nic Percivall, “The Empire of Cnut the Great: Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century – by Timothy Bolton,” in *Early Medieval Europe* 18, no. 4 (Leiden: Brill, 2010), 468-469.

definiëringen'.² Meer toegespitst op de casus *Knoet*, dient het concept uitgelegd te worden als *descriptieve legitimiteit*. Faber definieert dit als iets dat refereert aan 'mensen' hun *overtuigingen* over politieke autoriteit en—soms—verplichtingen.³ Levitov verklaart dit nader, door te zeggen dat een 'politek instituut' in descriptieve zin legitiem is wanneer zij die 'onderdanig' zijn aan genoemd instituut, 'ervan overtuigd zijn dat het het *moreel recht* geniet om te regeren'.⁴ *Overtuiging*, lijkt het kernwoord te zijn bij descriptieve legitimiteit. Descriptieve verslagen van politieke legitimiteit zijn dan ook gemeend met wat *bestaat*; ze zijn empirisch, in de zin dat ze 'te observeren gedragingen en overtuigingen' beschrijven.⁵ Allerlei te observeren gedragingen onder een volk, zijn dus te relateren aan legitimiteit. Weatherford voert de mogelijkheid aan tot het identificeren van talloze gedragingen of *attitudes* die legitimiteit bepalen, zoals *vertrouwen* en *burgerlijke trots*.⁶ En dat brengt ons bij Weber.

Webers eigen opvatting over descriptieve legitimiteit sluit op voornoemde definities aan, gezien hij het volgens Mommsen uitlegde als, wederom, 'deelnemers' (aan een maatschappij) wier overtuigingen leiden tot de legitimering van een regime (en de acceptie door die deelnemers van—in Knoets geval—zowel de vorst zijn autoriteit als de noodzaak voor het naleven van de regels zoals die zijn opgelegd door die vorst).⁷ Echter in tegenstelling tot Weatherfords brede scala aan overtuigingen die tot legitimiteit zouden kunnen leiden, maakt Weber enkel onderscheid tussen drie, namelijk: *traditie*, *charisma* en *wettelijkheid*.⁸ De eerste is een bron voor legitimiteit volgens Weber omdat mensen geneigd zijn hun vertrouwen te vestigen in een politiek of sociaal lichaam wanneer het er voor 'een lange tijd geweest is' (traditie). De tweede

² Mark C. Suchman, "Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches," in *Academy of Management Review* 20, no. 3 (Academy of Management, 1995), 574.

³ Fabienne Peter, "Political Legitimacy," *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 29 april, 2010, <https://plato.stanford.edu/entries/legitimacy/>.

⁴ Alex Levitov, "Normative Legitimacy and the State," *Oxford Handbooks Online*, oktober, 2016, <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935307.001.0001/oxfordhb-9780199935307-e-131>.

⁵ Petrus Jacobus Kruger, "The Problem of Political Legitimacy: A Comparative Analysis of the Theories of John Rawls and Seyla Benhabib" (MA diss., Universiteit Stellenbosch, Stellenbosch, 2015), 16.

⁶ Stephen M. Weatherford, "Measuring Political Legitimacy," in *The American Political Science Review* 86, no. 1 (American Political Science Association, 1992), 149-166.

⁷ Wolfgang Mommsen, *The Political and Social Theory of Max Weber* (Oxford: Blackwell, 1989), 20.

⁸ Max Weber, "Politics as a Vocation," in *From Max Weber: Essays in Sociology*, red. Hans Heinrich Gerth en Charles Wright Mills (London: Routledge, 1991).

zou een bron voor legitimiteit zijn omdat mensen de neiging hebben vertrouwen te plaatsen in leiders/heersers met intrigerende of ‘magnetische’ karaktereigenschappen (charisma); en ten slotte zou de derde kunnen voorzien in legitimiteit door mensen hun overtuiging van de rationaliteit van wetsuitvoering (wettelijkheid).⁹ In alle drie de gevallen komt het dus op een zekere overtuiging aan bij het volk—een overtuiging welke het volk baseert op meerdere factoren en/of gedragingen die betrekking hebben op de persoon of entiteit die aanspraak claimt te maken op politieke legitimiteit. Belangrijk of relevant om hierbij te noemen is misschien het bezwaar dat Weber met één ding geen rekening houdt. Volgens Parkin¹⁰ is ‘charisma’ een uitzondering wanneer het aankomt op Webers bron-types voor ‘legitieme heerschappij’. In tegenstelling tot traditie en wettelijkheid, zou charisma enkel en alleen afhankelijk zijn van een charismatisch leider z’n vermogen om diens onderdanen te overtuigen van zijn ‘buitengewone aard’. In tegenstelling tot de *bureaucraat*, kan hij niet rekenen op zekere ‘garanties van het ambt’ (zoals bij wettelijkheid) net zo goed als dat hij in tegenstelling tot de *patriarch* niet kan rekenen op de onschendbaarheid van ‘het gebruik’ (zoals bij traditie); hij kan enkel terugvallen op de zekerheid van z’n eigen karakter. Dit betekent dus dat een vorst in het geval van legitimiteit gegrond in charisma, het volk blijvend moet overtuigen van de rechtmatigheid van zijn claim en continu moet blijven voorzien in factoren of gedragingen die het volk ervan overtuigen hun vertrouwen op die heerser te blijven vestigen. Andersom betekent dit ook dat een langdurig, stabiel regerende vorst met legitimiteit op basis van charisma, wel een vorst móet zijn die dergelijke legitimiteit niet verworven heeft door ooit één keer iets ‘goeds’ gedaan te hebben, maar *keer op keer* op eigen kracht de onderdanen tot overtuiging van zijn rechtmatige heerschappij heeft weten te krijgen. Webers categorie van charisma noemt Parkin dan ook wel de bron voor ‘pure legitimiteit’.

⁹ Peter, “Political Legitimacy.”

¹⁰ Frank Parkin, *Max Weber* (Routledge, 2002), 83-85.

Knoet de Grote

“...[Cnut] spoke to the rising sea, saying: ‘You are part of my dominion, and the ground that I am seated upon is mine, nor has anyone disobeyed my orders with impunity. Therefore, I order you not to rise onto my land, nor to wet the clothes or body of your Lord.’”

— Citaat veelal misvat als een getuigenis van Knoets stuitende ego.¹¹

De elfde eeuw in middeleeuws Engeland kent een breekpunt met de verovering van het gebied door Willem de Veroveraar in 1066. Dit moment markeert ook wel het einde van het laatste hoofdstuk uit de Angelsaksische periode; een even interessante als rumoerige periode, in veel opzichten. De 10^e en 11^e eeuw, evenals de 8^e en 9^e, kregen zowel te maken met aanhoudende conflicten tussen de verschillende Angelsaksische koninkrijkes als overvallen door tevens met elkaar wedijverende facties van Noormannen uit Noorwegen en Denemarken.¹² Die laatste is het land waarvandaan het kopstuk uit dit werkstuk afkomstig is: Knoet Svenzoon (ca. 994—1035 AD; *Knútr Sveinsson*, epitheton ‘de Grote’), misschien wel *de* grootste onder de Vikingkoningen. Knoet de Grote zou uiteindelijk koning worden van zowel Engeland, Noorwegen als Denemarken. Toen Knoets vader, Sven Haroldsson (ca. 960—1014 AD; *Svein Tjúguskegg*, epitheton ‘Gaffelbaard’) in 1013¹³ besloot met een vloot westwaarts te varen en Engeland binnen te vallen, kwam het tot een conflict tussen de Denen en de Engelse koning op dat moment, Æthelred II (ca. 966—1016 AD). Zoals gezegd, kende Engeland op dat moment inmiddels een lange geschiedenis van conflicten met Scandinavische indringers, maar dit was anders; de Deense koning was uit op strijd en verovering—en met succes. Eén voor één viel Northumbria, de Danelaw, Mercia en

¹¹ Henricus Huntindoniensis, *Historia Anglorum: The History of the English People*, vert. Diana Greenway (Oxford: Clarendon Press/Oxford University Press, 1996).

¹² David N. Dumville, Simon Keynes en G.P. Cubbin, *The Anglo-Saxon Chronicle: a collaborative edition 6, Ms D: A Semi-Diplomatic Edition with Introduction and Indices*, red. G.P. Cubbin (Cambridge: Brewer, 1996), 48-54.

¹³ Richard Cavendish, “Death of Svein Forkbeard,” in *History Today* 64, no. 2 (februari 2014): <https://www.historytoday.com/richard-cavendish/death-svein-forkbeard>.

Wessex ten prooi aan de Denen, op de stad Londen na.¹⁴ Æthelred vluchtte naar Normandië. Na amper geregeerd te kunnen hebben, overleed Gaffelbaard na enkele weken al, in 1014. Knoet trok zich terug naar Denemarken en Æthelred keerde terug naar Engeland. Maar alweer in 1015, in de voetstappen van zijn vader tredend en tegelijkertijd met de ontstane frictie tussen Æthelred en diens zoon Edmund II (ca. 990—1016 AD), voer Knoet uit om Engeland op zijn knieën te krijgen—en hij slaagde hierin. Eind 1016 werd een oplossing voor het conflict gevonden tussen de Denen onder Knoet en Æthelreds—welke was komen te overlijden—troonopvolger Edmund, in de vorm van een overeenkomst tussen beiden; een *splitsing* van het rijk. De splitsing was echter van korte duur, gezien in 1016 ook Edmund onder mysterieuze omstandigheden kwam te overlijden, en de heerschappij over het hele rijk bij Knoet kwam te liggen. Zodoende kwam er voor Engeland een einde aan de eeuwenlange cyclus van onderworpen worden aan overvallen en plunderingen eindigend in het betalen van een afkoopsom, en vond er een wisseling van de heersende dynastie plaats.

‘Soepel’, was die machtstransitie echter niet te noemen. Knoet erfde een rijk dat honderden jaren had geleden onder de eerder genoemde Vikinginvallen en last had van politieke versplintering—om nog maar te zwijgen van het feit dat het enige wat Knoet had om zijn claim op de troon kracht bij te zetten het ‘recht van de overwinnaar’ was. En dat terwijl de meerderheid van de individuen die dergelijk ‘recht’ zouden eren, de Scandinavische huurlingen waren die na de oorlog weer huiswaarts keerden.¹⁵ Nu was dit misschien een groter probleem geweest voor Knoets vader, gezien hij *de facto* de overwinnaar was en aan de macht kwam via militaire weg—terwijl Knoet simpelweg diens vaders troon overerfde. Bolton schrijft echter dat Knoets ‘overname’ allicht als illegitiem gezien werd en daarmee Knoets claim op de troon destijds geen steun zou hebben geboden. Een legitieme troonsbestijging zou een kroning vereisen, welke door een bijeenkomst van Engelse hoogwaardigheidsbekleders (*Witenagemot*, ‘vergadering van wijze mannen’)¹⁶ uit alle streken van het land,

¹⁴ Cavendish, “Death.”

¹⁵ Timothy Bolton, *The Empire of Cnut the Great: Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century* (Leiden: Brill, 2009), 10, <https://rug.on.worldcat.org/oclc/592756330>.

¹⁶ Joseph Bosworth en Thomas N. Toller, *Bosworth-Toller Anglo-Saxon Dictionary* (Faculty of Arts, Charles University, 2010), <http://bosworth.ff.cuni.cz/finder/3/witan>.

uitgevoerd diende te worden.¹⁷ Gaffelbaard zou deze kroning echter nooit gehaald hebben, omdat hij voortijds stierf. Dit zou Knoets troonsbestijging niets meer dan onrechtmatige bezetting gemaakt hebben. Toch wist Knoet zijn macht te *behouden* en een zekere autoriteit te consolideren, wat misschien wel verwonderlijker en opmerkelijker is dan *hoe* hij aan die macht kwam.¹⁸

Reactie op de machtstransitie

Nog vlak vóór Knoet en diens vader arriveerden in Engeland was in 1009 tevens een Vikingleger aan land gekomen onder de leiding van Thorkell de Lange, welke verantwoordelijk was voor de ‘grootste overvallen’ op de Engelse bevolking tot dan toe.¹⁹ *The Anglo-Saxon Chronicle* rapporteert dat talloze gebieden, waaronder East Anglia, Essex, Middlesex, Kent en Sussex, getroffen werden. Vikingen plunderden en vernielden grote stukken land en lukte het tevens om onder andere Oxford en Cambridge te verwoesten. Daar komt bij dat afgezien van de bevolking die hierdoor uiteraard onder grote druk kwam te staan, ook leden van de clerus niet aan de overvallen konden ontkomen. Zo zou Thorkells aanhang verantwoordelijk zijn geweest voor de ‘executie’ van de aartsbisschop van Canterbury, Ælfheah.²⁰ Het gevolg zou tevens van ‘verpletterende’ aard zijn geweest voor de moraal onder Engelse edelen. Een gevoel van verplettering waaraan werd bijgedragen door Yorks aartsbisschop, Wulfstan (welke zich later alsnog achter Knoet zou scharen), die zijn blik op de situatie onder de bevolking deed verspreiden door in zijn *Sermon of the Wolf to the English*²¹ te schrijven dat de machtstransitie van de Wessex-dynastie naar de Deense indringers, Gods manier was om het Angelsaksische volk te straffen voor hun afkeer en gebrek aan steun voor hun ‘natuurlijke’ heer, Æthelred II.

¹⁷ Jonathan Wilcox, “Wulfstan’s *Sermo Lupi ad Anglos* as Political Performance: 16 February 1014 and beyond,” in *Wulfstan, Archbishop of York: The Proceedings of the Second Alcuin Conference*, red. Matthew Townend (Turnhout: Brepols, 2004).

¹⁸ Bolton, *The Empire*, 11.

¹⁹ Dumville, Keynes en Cubbin, *The Anglo-Saxon*, 54-8.

²⁰ David N. Dumville, Simon Keynes en Susan Irvine, *The Anglo-Saxon Chronicle: a collaborative edition 7, Ms E: A Semi-Diplomatic Edition with Introduction and Indices*, red. Susan Irvine (Cambridge: Brewer, 2004), 68-9.

²¹ Dorothy Whitelock, David Charles Douglas en J. Gerritsen, *English Historical Documents C.500-1042*, red. Dorothy Whitelock, tweede editie, Vol. 1 (London: Eyre Methuen, 1979), 1000.

Zelfs al zou geen Scandinaviër voet aan land gezet hebben in de drie eeuwen vóór Thorkells en Knoets arriveren, lijkt het, puur op basis van Thorkells aandeel in het verspreiden van dood en verderf in Engeland, een onwaarschijnlijkheid om aan te kunnen nemen dat Knoet bij zijn machtsovername met open armen werd verwelkomd. Toch lijkt er weerklank te vinden te zijn bij het idee dat de ene Viking de ander niet was. Æthelred wist uiteindelijk—de waarschijnlijk onder de bevolking sterk verachte—Thorkell af te kopen als wel te overtuigen om aan zijn zijde te strijden tegen Knoets vader, die vlak daarna binnenviel en hen zou insluiten bij Londen. Na hierna ook het laatste gebied—Wessex—veroverd te hebben, zou Svein Gaffelbaard als bevrijder uitgeroepen zijn en, Cavendish schrijft, ‘all the nation accepted him as full king’.²² Het is niet onrealistisch om te opereren op de aanname dat ‘ze’ zijn zoon net zo goed zouden hebben geaccepteerd, ondanks de mogelijke bezwaren geuit door historicus Bolton, zoals ik aangeef op pagina zeven. Een verklaring voor de onwaarschijnlijke acceptatie van Knoets machtsovername, kan deels zijn dat, ondanks het geweld en de roverij die Scandinavische Vikingen met zich mee brachten, het niet alleen Angelsaksen waren die inval na inval meemaakten, maar ook de inwoners van de *Danelaw* (‘daar waar de wet der Denen geldt’)²³. De inwoners van de Danelaw—in de 11^e eeuw aan gerefereerd als een geografisch gebied—waren de afstammelingen van oorspronkelijk Scandinavische kolonisten die zich in het noordoostelijk gebied van Engeland hadden gevestigd (op z’n grootst zo’n 50% van heel huidig Engeland)²⁴. Vanwege hun verwantschap, zouden deze ‘Deense kolonisten’ zomaar minder gehad kunnen hebben tegen de troonsbestijging van een ‘voormalig’ landgenoot—zo niet zijn machtsovername hebben toegejuicht. Tevens is het zo dat een deel van de eerder genoemde Engelse edelen met verloop van tijd ‘vervangen’ waren door edelen afkomstig uit de Danelaw, welke zouden hebben bijgedragen aan Knoets succes in het behouden van de Engelse unie die de Wessex-dynastie gevestigd had.²⁵ Maar ook zijn er voorbeelden van Angelsaksische facties die zich aansloten bij Knoets invasie. Zo zou

²² Cavendish, “Death.”

²³ Joseph Bosworth en Thomas N. Toller, *Bosworth-Toller*, <http://bosworth.ff.cuni.cz/finder/3/dena%20lagu>.

²⁴ David Hill, *An atlas of Anglo-Saxon England 700-1066*, (Oxford: Basil Blackwell, 1981).

²⁵ Marjorie Chibnall, “England and Normandy 1042–1137,” in *The New Cambridge Medieval History 4*, red. David Luscombe en Jonathan Riley-Smith (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 191.

‘alderman’ Eadric van Mercia Knoets komst naar Engeland gezien hebben als een kans om tegen Æthelred te rebelleren.²⁶ En ook Angelsaksen uit bijvoorbeeld Hampshire, kozen de kant van Knoet toen hij later de strijd aan zou gaan met Æthelreds zoon, Edmund.²⁷

Het is hoe dan ook het vertoon van zwakte van Æthelred geweest, dat Knoets machtsovername minder onaantrekkelijk op de Engelse bevolking heeft moeten doen overkomen. Freeman schrijft dat ‘een generatie opgroeide met het komen en gaan van Vikingsinvasies en een koning die niets anders deed dan dit stilletjes gade te slaan’.²⁸ Volgens Freeman werd Æthelreds dood beantwoord met een ‘zucht van opluchting’ nu het volk ‘bevrijd’ was van Englands ‘zwakste’ inheemse koning tot dan toe.²⁹ Daarnaast was—om weer te refereren aan dat de ‘ene Viking de ander niet was’—Knoet geen Thorkell (welke later overigens weer even aan de kant van Knoet zou komen te staan). Wormald schrijft dat Knoet in de ogen van de Engelse bevolking een unieke ‘transformatie’ onderging; van ‘Viking-barbaar’ naar een koning die met een ‘bewonderde’ eerlijkheid en gerechtigheid regeerde—in lijn met wat Wormald uitlegt als het *verbum regis*.³⁰

De literatuur geeft de impressie dat Knoet een overtuigend figuur geweest moet zijn, gezien hij, vlak voordat hij koning over heel Engeland zou worden, zelfs Edmunds respect genoot bij hun treffen voor het verdrag van opsplitsing.³¹ Edmund zelf, werd ook wel als een ‘held van het volk’ gezien die de Engelse natie op zijn schouders droeg—zeker, vanwege het schrille contrast tussen hem en Æthelred. Een tweede Witenagemot die bijeen werd geroepen om Knoet na Æthelreds dood tot koning uit te roepen, liep uit op een ‘dubbele’ kroning toen in London werd besloten Edmund net zo goed tot koning uit te roepen via een contra-Witenagemot.³² De kans

²⁶ Philip Pulsiano en Kirsten Wolf, red., *Routledge Revivals: Medieval Scandinavia* (Routledge, 1993), 358.

²⁷ Freeman, *The History*, 424.

²⁸ Edward Augustus Freeman, *The History of the Norman Conquest of England: Its Causes and Its Results*, Vol 1. Cambridge Library Collection - Medieval History (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 419, Cambridge eBooks HSS Collection.

²⁹ Freeman, *The History*, 417.

³⁰ Patrick Wormald, *Legal Culture in the Early Medieval West : Law As Text, Image and Experience* (London: Hambledon Press, 1999), 1-44.

³¹ Freeman, *The History*, 435.

³² Freeman, *The History*, 419.

bestaat dat Edmunds respect voor Knoet bijdroeg aan de latere acceptatie—onder de mensen van Londen en Wessex—van Knoets machtsovername. Enige twijfel over Knoets rechtmatigheid lijkt hierna verder te verdampen. Het *Encomium* meent dat Knoet, toen hij eenmaal het rijk alleen had, door ‘God en mens’ tezamen als wijs gezien werd—een koning die ‘loyaliteit zou belonen en verraad zou bestraffen’. Het volk zou in Knoet de ‘emotionele gedragingen’ gezien hebben die ze in een koning wensten te zien.³³ Nelson benadrukt dat wanneer in historische werken gesproken wordt van ‘het volk’ of ‘de mensen’ er meer dan vaak eigenlijk de aristocratie mee bedoeld wordt.³⁴

Het allereerste wat Knoet deed toen hij de troon besteeg was Engeland opdelen in vier nieuwe administratieve gebieden, waarbij hij zelf aan het hoofd van het gebied Wessex zou gaan staan. De realiteit is echter dat Knoet zich nauwelijks bezighield met het *day-to-day* bestuur in Wessex—of in de andere gebieden. Lokaal bestuur werd veelal in de handen gelaten van Ealdormannen.³⁵ De reactie van de aristocratie moet gemengd geweest zijn. Veel edelen behielden dus in eerste instantie hun positie, maar zij die Knoet een bedreiging achtte, werden in een later stadium geëlimineerd of verbannen (zoals voormalig bondgenoten Aedric en Thorkell, maar ook de invloedrijke Eadwig, bijgenaamd ‘koning der boeren’).³⁶ Los daarvan had de aristocratie (en zo ook ‘het volk’ in het volgende geval) veel te danken aan Knoet in de vorm van een reeks nuttige wetten die hij introduceerde, welke het land naar een hoger sociaal niveau tilden.³⁷ Weer andere literatuur schrijft de ‘acceptatie’ van de machtstransitie toe aan het idee dat men geloofde dat Gods wil betrokken was, op dezelfde manier als dat bisschop Wulfstan in eerste instantie Knoets ‘verwerpelijke’ troonsbestijging toeschreef aan de zonden van het volk. Larissa en Massey schrijven dat

³³ Alistair Campbell, Simon Keynes en J. Gerritsen, *Encomium Emmae Reginae*, Camden Classic Reprints, 4 (Cambridge England: Cambridge University Press, 1998), 30-31.

³⁴ Janet Nelson, “Rulers and Government,” in *The New Cambridge Medieval History 3, c. 900-1024*, red. Timothy Reuter (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 102.

³⁵ W.B. Bartlett, *King Cnut and the Viking Conquest of England 1016* (Gloucestershire: Amberley Publishing, 2016), 180-220.

³⁶ Pauline Stafford, “The Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises,” in *Anglo-Saxon England 10* (Cambridge University Press, 1982), 183.

³⁷ John Thrupp, *The Anglo-Saxon Home: a history of the domestic institutions and customs of England, from the fifth to the eleventh century* (British Library, Historical Print Editions, 2011), 16.

Knoets koningschap na Edmunds dood wel geaccepteerd móest worden. Het feit dat de geliefde Edmund—de eerste ‘echte’ Engelse koning in tijden, die het durfde én lukte om kort weerstand te bieden tegen de Vikingen—ondanks zijn weldaden en sterke krakater zo plots het leven liet, moest volgens overleveringen uit die tijd wel ‘bewijs zijn dat God Knoet als koning voor ogen had en geen ander’.³⁸ Om die reden, menen Larissa en Massey, was Knoets troonsbestijging in lijn met het 10^e en 11^e-eeuwse idee dat dergelijk koningschap in de goddelijke wil gegrond moest zijn. Of dit beeld destijds daadwerkelijk voortkwam uit een positieve ontvangst van het idee van Knoet als koning, of dat het werd ‘afgedwongen’, is niet altijd duidelijk. Knoets acties zouden net zo vaak beschreven worden als die van een vorst met de intentie om zich van zijn troon te verzekeren door het volk angst aan te jagen.³⁹ Dit inboezemen van angst zou echter ook te interpreteren zijn als Knoets ‘regel’ dat hij het Engelse volk zou behandelen als het ‘zijne’ en hen ‘lief zou hebben’—zo ook Edmunds voormalige achterban—op de *strengte voorwaarde* dat ze maar loyaal aan hem zouden blijven.⁴⁰

Bronnen voor Knoets legitimiteit

Ik open het stuk *Knoet de Grote* op pagina zes met een fragment uit Henry of Huntingdons *Historia Anglorum* welke, zo geef ik aan, veelal geïnterpreteerd is als ‘bewijs’ dat Knoets heerschappij gekenmerkt dient te worden als megalomaan.⁴¹ Zoals Lawson echter illustreert, dient het verhaal van *Koning Knoet en het Getij* (King Canute and the tide) juist als argument voor zijn vroomheid.⁴² In retrospectief, is de kans groot dat een dergelijk verhaal bedoeld was om het beeld van Knoet als fanatiek Christen, kracht bij te zetten. Stafford beaamt dit. Zij meent dat Knoet aan het begin van zijn heerschappij duidelijk voor ogen had om zijn koningschap deels te laten rusten op het idee dat zijn troon ‘goddelijk verordend’ was. Hij legde dan ook een ceremoniële

³⁸ Larissa Tracy en Jeff Massey, *Heads Will Roll: Decapitation in the Medieval and Early Modern Imagination*, Medieval and Renaissance Authors and Texts 7 (Leiden: Brill, 2012), 66-67, EBSCO Academic Collection.

³⁹ Tracy en Massey, *Heads Will Roll*, 63.

⁴⁰ Tracy en Massey, *Heads Will Roll*, 70.

⁴¹ Kathryn Westcott, “Is King Canute misunderstood?” *BBC News*, 26 maart, 2011, <https://www.bbc.com/news/magazine-13524677>.

⁴² Michael Kenneth Lawson, *Cnut: England's Viking King* (Stroud: The History Press, 2011), 57-61.

kroningseed af, wetende dat dit hem (nog) meer steun onder het volk zou kunnen geven.⁴³ De kerk had zodoende een rol in de legitimering van Knoet, in de zin dat wanneer hij voornoemde kroningseed zou afleggen en zwoer zich te zullen gaan gedragen aan de hand van de Christelijke ‘claims en normen’, de kerk hem van een zekere ‘sacrale legitimiteit’ zou voorzien—iets wat Knoets heerschappij stabiliteit geboden zou hebben.⁴⁴ Knoets boodschap aan de Engelsen was duidelijk dat hij als koning qua Christelijkheid niet onder zou doen voor zijn *Wessexer* voorgangers. Het beeld van de ‘binnenvallende Viking’ diende te verdwijnen. Zijn band met de kerk was hem ook daarom belangrijk. Maar ook de vrees van de Pauselijke Staat dat het zijn macht over het Engelse klerikale bestel zou verliezen bij een ‘non-Engelse’ koning op de troon, nam Knoet weg door zijn steun uit te spreken voor Benedictus VIII.⁴⁵ Sterker nog: via kunst werd getracht Knoet een zeker *droit divin* toe te bedelen. De New Minsters *Liber Vitae* zou Knoet en diens nieuwe gemalin Emma (voormalig echtgenote van Æthelred) afbeelden waarbij ze een kruis presenteren aan Christus, terwijl een ‘engel de Engelse kroon op Knoets hoofd plaatst’.⁴⁶ Het artistieke werk lijkt dus, met ander woorden, Knoets gezag met een ‘goddelijk recht’ te legitimeren. Aan de hand van Webers theorie, is te stellen dat Knoets legitimiteit—in deze instantie—gegrond was in *traditie*. Met andere woorden: ‘het’ Engelse volk had de overtuiging hun vertrouwen te kunnen vestigen in Knoet (het ‘politieke lichaam’ hier—zie laatste regel, p. 4) omdat hetgeen (het Christelijk geloof en bijbehorende leefregels) hem erkende, er voor ‘een lange tijd geweest is’. Hoewel het aan één kant simplistisch klinkt, verklaart het wel waarom in tegenstelling tot andere buitenlandse, heidense Vikingvorsten die eerder hun koninkrijkjes in Engeland probeerden te vestigen, Knoet uiteindelijk als enige een legitimiteit genoot zoals ik het aan het begin van dit werkstuk gedefinieerd heb. Het feit dat enkel hem het epitheton ‘de Grote’ is toegekend, lijkt dit te beamen.

⁴³ Stafford, *The Laws*, 185-187.

⁴⁴ Gerd Althoff, “Ira Regis: Prolegomena to a History of Royal Anger,” in *Anger’s Past: The Social Uses of an Emotion in the Middle Ages*, red. Barbara H. Rosenwein (Ithaca: Cornell University Press, 1998), 64-65.

⁴⁵ Uta-Renate Blumenthal, “The Papacy, 1024–1122,” in *The New Cambridge Medieval History 4*, red. David Luscombe en Jonathan Riley-Smith (Cambridge: Cambridge University Press, 2004), 30.

⁴⁶ Ryan Lavelle en Simon Roffey, red., *Danes in Wessex: The Scandinavian Impact on Southern England, C.800-C.1100* (Philadelphia: Oxbow Books, 2015), 25, Ebook Central Academic Complete.

Net zo goed kan er een argument gemaakt worden voor het idee dat Knoets legitimiteit gegrond was in Webers *charisma*. Zoals gesteld in de sectie *Reactie op de machtstransitie*, was Knoet in staat—nog vóór dat überhaupt duidelijk was dat Knoet als winnaar uit het conflict zou komen—Angelsaksen te overtuigen zich met hem samen te voegen. Het betrof hier, zoals gezegd, zowel prominente figuren als ‘gewoonvolk’. Hoewel hier ook zeker in beschouwing genomen moet worden dat deze facties ieder hun eigen redenen hadden om Knoet te steunen (zoals ik aanvoer, o.a. Æthelreds zwakke karakter), kan het gegeven dat ook Edmund aan het eind respect voor zijn opponent had ontwikkeld, niet van de hand worden gedaan. Te veronderstellen is dat het imponerende karakter van Knoet dezelfde werking heeft kunnen hebben op de leden van de Witenagemot als dat het had op Edmund. Het moment dat de betreffende *Witan* verkoos Knoet uit te roepen tot koning en hun besluit niet aan te laten sluiten op de Witenagemot die tegelijkertijd gaande was in Londen, was een enigszins ‘fragiel’ (of beter: kritisch) moment. Edmund had op dat moment meerdere aanvallen van Knoet op Londen af weten te slaan en met veel bravoure zowel zijn strijd lust als –kunst laten zien op het slagveld. Edmunds onbuigbaarheid (zodoende, Edmund *Ironsides*) deed kort een vlag van hernomen trots en moraal door Engeland gaan. Dat een dergelijke opwelling van geen effect lijkt te zijn geweest op de edelen die Knoets claim op de troon erkenden, sluit aan op de soort steun die je zou verwachten voor een troonpretendent die later in het *Encomium* beschreven werd als wijs, eerlijk en rechtvaardig. Wel is hierbij op te merken dat dit werk een *panegyriek* (prijzende toespraak) betreft en geenszins een objectieve weergave biedt van Knoets karakter.⁴⁷ Met zekerheid is hoe dan ook niet aan de hand van Webers theorie te zeggen dat Knoets legitimiteit deels gegrond was in charisma. Zeker ook omdat, op basis van de definitie die Weber geeft van die categorie, niet genoeg literatuur over Knoet spreekt van continu herhaalde demonstraties van die karaktereigenschap. Dat gezegd hebbend, lijken mij de voorbeelden van charismatische expressie aan het begin van deze paragraaf, niet afdoende om te stellen dat Knoets

⁴⁷ Eric John, “The Encomium Emmae Reginae: A Riddle And A Solution,” in *Bulletin of the John Rylands Library* 63, vol. 1 (Manchester University Press, 1980), 58-59.

legitimiteit gegrond was in charisma—in ieder geval zeker niet op hetzelfde niveau als dat traditie voor Knoet een belangrijke bron was voor zijn legitimiteit.

De vraag of Knoets legitimiteit ook deels te verklaren valt vanuit Webers idee van *wettelijkheid*, lijkt snel van de hand gedaan te kunnen worden. Tenzij er iets als een grondwettelijk beginsel geweest zou zijn dat een zekere legitimiteit waarborgt in het geval van troonopvolging bij ‘buitenlandse vorsten’, zie ik geen reden waarom je zou kunnen stellen dat Knoets legitimiteit als koning van Engeland te gronden is in wettelijkheid. Webers wettelijkheid voorziet een politiek lichaam van legitimiteit door de overtuiging van haar onderdanen dat de wet rationeel wordt uitgevoerd. En hoewel iets als de Witenagemot zekere ‘regels’ of afspraken rationeel probeerde toe te passen en tevens het volk zijn vertrouwen genoot, is het *zelf* een ‘politiek lichaamsdeel’ als wel een ‘parlementaire *traditie*’ en geen ‘wet’.⁴⁸

⁴⁸ Anthony Brundage en Richard A. Cosgrove, *The Great Tradition. Constitutional History and National Identity in Britain and the United States, 1870-1960* (California: Stanford University Press, 2007), 45.

Conclusie

Het originele bezwaar dat ik naar voren bracht in dit werkstuk, was dat van Freemans veronderstelde neiging om als een *romancier* over te komen bij het beschrijven van Knoets heerschappij. *Charisma* als primaire bron voor Knoets legitimiteit zou dit hebben toegestaan. Van een *primaire* bron wil ik bij Webers charisma echter niet spreken. Op basis van de literatuur te vinden over dit onderwerp en de primaire bronnen die beschikbaar zijn is het moeilijk om niet de richting van Webers *traditie*-categorie uit te gaan. Afgezien van het feit dat Knoets karaktereigenschappen van belang geweest zouden kunnen zijn in het begin van zijn heerschappij—want dat is het moment waarop Knoet z'n overtuigingskracht liet inwerken op zekere relevante prominente figuren zodat hij zijn machtsgreep kon stabiliseren—lijkt Knoets *de facto* legitimiteit vooral geleund te hebben op zijn overgave aan het Christelijk geloof (hand in hand met zijn overduidelijke militaire overmacht). De (herstelde) banden met de kerk, de ceremoniële kroning, de erkenning van de paus zijn oppermacht en het delen van hetzelfde geloof met het 'inheemse volk', moeten de primaire factoren geweest zijn die Knoets legitimiteit in stand hielden. Zoals aan patroon-zoekende zoogdieren inherent is, liet Knoet zich door het bekende en respect afdwingende kerkelijk instituut besnuffelen, om te seinen 'dat deze Viking wel vertrouwd was'—en, zodoende, volgde het volk de clerus in het plaatsen van hun vertrouwen in Knútr Sveinsson.

Bibliografie — Noten

- Althoff, Gerd. "Ira Regis: Prolegomena to a History of Royal Anger." In *Anger's Past: The Social Uses of an Emotion in the Middle Ages*, geredigeerd door Barbara H. Rosenwein. Ithaca: Cornell University Press, 1998.
- Bartlett, W.B. *King Cnut and the Viking Conquest of England 1016*. Gloucestershire: Amberley Publishing, 2016.
- Blumenthal, Uta-Renate. "The Papacy, 1024–1122." In *The New Cambridge Medieval History 4*, geredigeerd door David Luscombe en Jonathan Riley-Smith. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Bolton, Timothy. *The Empire of Cnut the Great : Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century*. Leiden: Brill, 2009.
<https://rug.on.worldcat.org/oclc/592756330>.
- Bosworth, Joseph en Thomas N. Toller. *Bosworth-Toller Anglo-Saxon Dictionary*. Faculty of Arts, Charles University, 2010. <http://bosworth.ff.cuni.cz/finder/3/witan>.
- Brundage, Anthony en Richard A. Cosgrove. *The Great Tradition. Constitutional History and National Identity in Britain and the United States, 1870-1960*. California: Stanford University Press, 2007.
- Campbell, Alistair, Simon Keynes en J. Gerritsen. *Encomium Emmae Reginae*. Camden Classic Reprints, 4. Cambridge England: Cambridge University Press, 1998.
- Cavendish, Richard. "Death of Svein Forkbeard." In *History Today* 64, no. 2 (februari 2014):
<https://www.historytoday.com/richard-cavendish/death-svein-forkbeard>.
- Chibnall, Marjorie. "England and Normandy 1042–1137." In *The New Cambridge Medieval History 4*, geredigeerd door David Luscombe en Jonathan Riley-Smith. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- Dumville, David N, Simon Keynes en G.P. Cubbin. *The Anglo-Saxon Chronicle: a collaborative edition 6, Ms D: A Semi-Diplomatic Edition with Introduction and Indices*, geredigeerd door G.P. Cubbin. Cambridge: Brewer, 1996.
- Dumville, David N, Simon Keynes en Susan Irvine, *The Anglo-Saxon Chronicle: a collaborative edition 7, Ms E: A Semi-Diplomatic Edition with Introduction and Indices*, geredigeerd door Susan Irvine. Cambridge: Brewer, 2004.

- Freeman, Edward Augustus. *The History of the Norman Conquest of England: Its Causes and Its Results*. Vol 1. Cambridge Library Collection - Medieval History. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. Cambridge eBooks HSS Collection.
- Henricus Huntindoniensis. *Historia Anglorum: The History of the English People*. Vertaald door Diana Greenway. Oxford: Clarendon Press/Oxford University Press, 1996.
- Hill, David. *An atlas of Anglo-Saxon England 700-1066*. Oxford: Basil Blackwell, 1981.
- John, Eric. "The Encomium Emmae Reginae: A Riddle And A Solution." In *Bulletin of the John Rylands Library* 63, vol. 1. Manchester University Press, 1980.
- Kruger, Petrus Jacobus. "The Problem of Political Legitimacy: A Comparative Analysis of the Theories of John Rawls and Seyla Benhabib." MA diss., Stellenbosch University, Stellenbosch, 2015.
- Lavelle, Ryan en Simon Roffey, red. *Danes in Wessex: The Scandinavian Impact on Southern England, C.800-C.1100*. Philadelphia: Oxbow Books, 2015. Ebook Central Academic Complete.
- Lawson, Michael Kenneth. *Cnut: England's Viking King*. Stroud: The History Press, 2011.
- Levitov, Alex. "Normative Legitimacy and the State." *Oxford Handbooks Online*, oktober, 2016.
<http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935307.001.0001/oxfordhb-9780199935307-e-131>.
- Mommsen, Wolfgang. *The Political and Social Theory of Max Weber*. Oxford: Blackwell, 1989.
- Nelson, Janet. "Rulers and Government." In *The New Cambridge Medieval History 3, c. 900–1024*, geredigeerd door Timothy Reuter. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Parkin, Frank. *Max Weber*. Routledge, 2002.
- Percivall, Nic. "The Empire of Cnut the Great: Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century – by Timothy Bolton." In *Early Medieval Europe* 18, no. 4. Leiden: Brill, 2010.
- Peter, Fabienne. "Political Legitimacy." *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, 29 april, 2010.
<https://plato.stanford.edu/entries/legitimacy/>.
- Philpott, Daniel. "Sovereignty." In *The Oxford Handbook of the History of Political Philosophy*, geredigeerd door George Klosko. Oxford University Press, 2011.
- Pulsiano, Philip en Kirsten Wolf, red. *Routledge Revivals: Medieval Scandinavia*, geredigeerd door Philip Pulsiano en Kirsten Wolf. Routledge, 1993.
- Stafford, Pauline. "The Laws of Cnut and the History of Anglo-Saxon Royal Promises." In *Anglo Saxon England* 10. Cambridge University Press, 1982.
- Suchman, Mark C. "Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches." In *Academy of Management Review* 20, no. 3. Academy of Management, 1995.

- Tracy, Larissa en Jeff Massey. *Heads Will Roll: Decapitation in the Medieval and Early Modern Imagination*. Medieval and Renaissance Authors and Texts 7. Leiden: Brill, 2012. EBSCO Academic Collection.
- Weatherford, Stephen M. "Measuring Political Legitimacy." In *The American Political Science Review* 86, no. 1. American Political Science Association, 1992.
- Weber, Max. "Politics as a Vocation." In *From Max Weber: Essays in Sociology*, red. Hans Heinrich Gerth en Charles Wright Mills. London: Routledge, 1991.
- Westcott, Kathryn. "Is King Canute misunderstood?" *BBC News*, 26 maart, 2011, <https://www.bbc.com/news/magazine-13524677>.
- Whitelock, Dorothy, David Charles Douglas en J. Gerritsen. *English Historical Documents C.500-1042*, geredigeerd door Dorothy Whitelock. Tweede editie, Vol. 1. London: Eyre Methuen, 1979.
- Wilcox, Jonathan. "Wulfstan's *Sermo Lupi ad Anglos* as Political Performance: 16 February 1014 and beyond." In *Wulfstan, Archbishop of York: The Proceedings of the Second Alcuin Conference*, geredigeerd door Matthew Townend. Turnhout: Brepols, 2004.
- Wormald, Patrick. *Legal Culture in the Early Medieval West : Law As Text, Image and Experience*. London: Hambledon Press, 1999.